

ร่องรอยของความเป็นอื่น: มุสลิม “ชาวเขา” และการเมืองอัตลักษณ์ ในกระบวนการเปลี่ยนศาสนา¹

The Trace of Otherness: “Chao Khao” Muslim
and Identity Politics in the Process
of Religious Conversion

สมัคร์ กอเซ็ม

Samak Kosem

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ศึกษากระบวนการกลายเป็นมุสลิมของกลุ่มเยาวชนชาวเขาในจังหวัดเชียงราย บริเวณภาคเหนือของไทยผ่านการเผยแผ่ศาสนาอิสลามของกลุ่มดะวะหฺ² เพื่อทำความเข้าใจว่า เยาวชนเหล่านั้นใช้ความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองในการตอบสนองและต่อรองกับยุทธศาสตร์เหล่านั้นอย่างไร ผลจากการศึกษาพบว่า ความเป็นชาติพันธุ์เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการเผยแผ่ศาสนาและกระบวนการหล่อหลอมความเป็นมุสลิมมองเห็นได้จากกฎระเบียบวินัยในการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ที่ควบคุมและกำกับร่างกาย ส่วนทางด้านจิตใจมีการปลูกฝังการรับรู้ถึงความเป็นมุสลิมของตนเอง เยาวชนหลายคนมีการถกเถียงภายในตัวเองระหว่างความเป็นมุสลิมที่พวกเขาเองนิยาม และบางกรณีนำสู่การสละบยอมของอัตบุคคลในการรับความคิดทางศาสนาในท้ายที่สุด กระบวนการกลายเป็นมุสลิมจึงเป็นกระบวนการค่อยเป็นค่อยไปในการซึมซับรับหลักการและการปฏิบัติทางศาสนาอิสลาม ปัจจุบันแต่ละคนมีพัฒนาการในกระบวนการดังกล่าว

แตกต่างกันและมีการแสดงอัตลักษณ์ของมุสลิมชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เยาวชนแต่ละคนเป็นผู้กระทำการที่ตื่นตัวในการเลือกรับและซึมซับอุดมการณ์ศาสนาเข้ามาและต่างมีการสะท้อนความคิดของตนเองต่อศาสนาทั้งในเชิงตอบสนองและท้าทายกับอุดมการณ์ศาสนานั้น ดังนั้น ความพยายามรักษาสถิติทางชาติพันธุ์ของเยาวชนเหล่านี้จึงเป็นการต่อรองทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ในกระบวนการเปลี่ยนศาสนา แสดงถึงการตื่นนที่สร้างวิธีการคุ้มกันตนเองจากการถูกเบียดขับให้ตกในพื้นที่ชายขอบด้วยการเลือกใช้อัตลักษณ์ที่หลากหลายของตนเองในฐานะผู้กระทำกร และแสดงให้เห็นถึงความสลับซับซ้อนของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างศาสนาและชาติพันธุ์ในกระบวนการเปลี่ยนศาสนาที่แสดงออกให้เห็นได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับมหภาค

คำสำคัญ: กระบวนการกลายเป็นมุสลิม, มุสลิมชาวเขา, การสยบยอมของอัตบุคคล, กระบวนการเปลี่ยนศาสนา

ABSTRACT

This article studies the process of Muslimization among the hill tribe youth in Chiang Rai province of northern Thailand through the propagation of Islam of the Dawah group. This work aims to find out how the hill tribe youth make use of their own ethnic identity in order to respond to and negotiate with these propagation strategies. This thesis finds out that ethnic identity is an important strategy of religious propagation and the Muslimization process can be seen in rules and disciplines which govern the body of the hill tribe youth. As for the spiritual side of the Muslimization process, these youth have been trained to realize their own Muslim identity, and some face internal conflicts between different identities that he or she personally defines him- or herself. The result can be regarded as an awkward cultural patchwork or a final peaceful subjectivation of these youth. Muslimization is a gradual process whereby the youth slowly immerse themselves in Islamic principles and practices. These youth have a different development process and also manifest his or her own Muslim identity in different ways. This fact indicates that the youth are alert and active agents who always select elements of religious ideology offered to them. Their responses and challenges reflect their own thoughts and choices, and the attempts to maintain their ethnic identity is a part of cultural and identity negotiation in the process of religious conversion. It also depicts these youth as active agents who make use of their fluid identity to protect themselves from being marginalized and to display the complex power relations between religion and ethnicity in the process of religious conversion which can be seen both in the individual and macro levels.

Keywords: Muslimization, Hill Tribe Muslim, Subjectification, Religious Conversion

มุสลิม “ชาวเขา” ในรายการโทรทัศน์

ผู้ดำเนินรายการ “ปรับเปลี่ยนทิศชีวิตนักศึกษา” ทางช่องทีวีมุสลิมสัมภาษณ์หนุ่มชาวอำเภอที่เข้ารับอิสลามด้วยความใคร่รู้เกี่ยวกับความเชื่อเดิมของชาวเขาก่อนได้รู้จักอิสลาม เขาพูดเกริ่นนำรายการว่า

“บุคคลที่ครั้งหนึ่งของเขาไม่ได้อยู่ในอิสลามมาก่อน ชีวิตของเขาอยู่ในความมืดมนของความเชื่อ เขาอยู่ในชุมชนที่เชื่อในผีตางนางไม้ ชุมชนที่มีความเชื่อหลากหลาย และเผ่าพันธุ์ที่มากมายในภาคเหนือ เราจึงอยากให้นุ่มน้อยคนนี้ได้เล่าประสบการณ์จุดเปลี่ยนของตนเอง เมื่อวันนี้เขาเป็นมุสลิมแล้ว”

อาลี หนุ่มอำเภอชาวมุสลิมแนะนำตัวเองด้วยความประหม่า พร้อมเล่าชีวิตของตนเองก่อนเข้ารับอิสลาม

“ตอนนี่ผมเรียนหนังสือระดับมหาวิทยาลัย นามสกุล แซ่ป้อของผมเป็นนามสกุลของบรรพบุรุษชาวเขาเผ่าหนึ่งชื่อ อำเภอจริง ๆ แล้วคำว่า อำเภอ ถ้าจะหาความหมายนั้น ไม่มีความหมาย เราจะเรียกกันตามบรรพบุรุษ ตามพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ดั้งเดิมผมชื่อ อาเบีย หมายถึง อ่อน เป็นภาษาอำเภอ เพราะตอนเด็ก ๆ ผมชอบป่วย เมื่อมีการป่วย พ่อแม่จะมีการทำขวัญ พ่อแม่จะซื้อหมู ซื้อไก่ และสัตว์มาทำการสู่ขวัญ เพื่อมาฆ่าและทำพิธี เป็นการเรียกขวัญกลับมา เมื่อร่างกายสุขภาพไม่แข็งแรง ตามความเชื่อของอำเภอ ถ้าร่างกายไม่แข็งแรงเราเชื่อว่าเพราะผีตางนางไม้เอาขวัญของเราไป จึงทำให้เราป่วย” อาลิลกล่าวต่อไปว่า

“ถ้าถามว่า เขาเชื่อเองมั๊ย ดูเหมือนเขาจะเชื่อเอง แต่ถามว่ามีผลมั๊ย มีผลครับ เพราะถ้าหากคนที่ไม่ได้ทำพิธีกรรม หรืออยู่ในหมู่บ้านแล้วเขาเกิดไปลบหลู่อะไรขึ้นมา เขาเกิดป่วยขึ้นมา และป่วยไม่ว่าจะไปหาหมอ ไปโรงพยาบาล มันไม่หาย”

ผู้ดำเนินรายการจึงถามอาลีขึ้นมาว่า “แล้วทำไมวันนี้เราเป็นมุสลิม?”

จากนั้น อาลีจึงนั่งระลึกถึงความหลังแล้วจึงเล่าเรื่องราวของตนเองให้ฟังว่า

“แรกเริ่มคือ ในปี พ.ศ.2545 ตอนนั้นผมจบ ป.4 กำลังจะขึ้น ป.5 แล้วตอนนั้นพี่สาวคนเล็กจบ ป.6 พอได้ ตลอดเวลาที่เรียนอยู่ พี่สาวเป็นคนคอยดูแลเพราะผมมีนิสัยที่เกเร ผมเป็นลูกชายคนโต มีน้องชายอีก 3 คน ตอนนั้นพี่สาวกังวลว่าผมจะไม่สามารถเป็นคนดีได้ กลัวว่าสภาพแวดล้อมจะทำให้ผมเสีย เพื่อนรอบตัวเราติดยา ไม่เรียนหนังสือ เหมือนเด็กชนบททั่วไป ไม่ก็ไปแต่งงานมีลูก และจะเป็นวังวนชีวิตอยู่แบบนั้น ดังนั้นพี่สาวจึงตัดสินใจให้ผมไปอยู่กับศูนย์จริยธรรมอิสลาม โดยที่พี่สาวไม่รู้เลยว่า ศูนย์นี้เป็นศูนย์อบรม และให้คำสอนอิสลาม จุดประสงค์เดียวของพี่สาวคือ ต้องการให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผมและต้องการให้ผมมีการศึกษา”

ภาพที่ 1: รายการ “ปรับเปลี่ยนทัศนคตินักศึกษา”

ออกอากาศวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2554

<http://www.youtube.com/watch?v=ALxW8Sv2mNk>

ความทรงจำในวัยเด็กของอาลีเต็มไปด้วยเรื่องราวที่เกิดขึ้นในศูนย์อิสลามบ้านเวียงหมอก อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เพราะเขาเติบโตที่นี่พร้อมๆ กับพี่น้องมุสลิมต่างชาติพันธุ์ อาลีเป็นหนุ่มอู่อ่า เขากลับมาช่วยสอนหนังสือให้กับศูนย์อิสลามบ้านเวียงหมอกหลังจากที่เรียนจนถึงระดับมหาวิทยาลัย แต่ด้วยเงื่อนไขของทุนที่เขาเคยได้รับจากศูนย์อิสลาม เขาจึงกลับมาช่วยงานเผยแผ่ศาสนาให้อาจารย์ด้วยการสอนเด็กมุสลิมที่เพิ่งเข้ารับอิสลามในศูนย์แห่งนี้ระยะหนึ่งในช่วงปิดเทอม การกลับมาเยือนที่แห่งนี้อีกครั้งและการได้เห็นเด็ก ๆ ที่กำลังคร่ำเคร่งกับการปฏิบัติศาสนกิจ ทำให้เขาย้อนคิดกลับไปสมัยเมื่อเขาเข้ามาเรียนที่ศูนย์แห่งนี้ ตอนนั้นเขาอายุ 11 ปี ช่วงชีวิตของเขาเต็มไปด้วยเรื่องเล่าของศาสนา กิจวัตรประจำวันอัดแน่นไปด้วยกิจกรรมเพื่อฝึกฝนการปฏิบัติศาสนกิจและสั่งสมอิห์มาน (ความศรัทธา)

เรื่องราวของอาลีนำเข้าสู่ประเด็นหลักของงานศึกษาที่ว่าด้วย “กระบวนการกลายเป็นมุสลิม” หรือ Muslimization ของกลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์ในหมู่บ้านแห่งนี้ เพื่อทำให้เข้าใจกระบวนการปรับเปลี่ยนของเยาวชนชาติพันธุ์ในฐานะปัจเจกที่หล่อหลอมตัวเองให้เป็นมุสลิม และผนึกตนเองเข้ากับศาสนาใหม่ กระบวนการนี้ส่งผลอย่างไรต่อการหล่อหลอม “ความเป็นศาสนิก” (religiosity) ที่เกิดขึ้นภายในตัวตนและการรับรู้ตนเอง (self-perception) ของเยาวชนชาติพันธุ์ต่อเนื้อหาคำสอนทางศาสนา ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนศาสนา และนำไปสู่การศึกษาเรื่องการตีความและผสมผสานความเชื่อของกลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

งานศึกษานี้ต้องการค้นหาคำตอบว่า “กระบวนการกลายเป็นมุสลิม” ดำเนินขึ้นมาในลักษณะอย่างไร คำนี้ต่างจากคำว่า “กระบวนการสร้างสังคมอิสลาม” หรือ Islamization ซึ่งเน้นอธิบายกระบวนการสร้าง เผยยายและพัฒนาสังคมมุสลิมโดยยึดเอาหลักการทางศาสนามาปฏิบัติใช้อย่างเคร่งครัด อีกทั้งยังอธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับมหภาค เช่น การพยายามหวนคืนหลักคำสอนในสมัยท่านศาสดากลับมาใช้ในสังคมปัจจุบัน แต่ทว่า กระบวนการกลายเป็นมุสลิมต้องการมองแรงขับเคลื่อนทางศาสนาที่ส่งผล

ในระดับปัจเจกจากการรับเอาคำสอน อุดมการณ์ ความเชื่อความศรัทธาทางศาสนา เข้าไปในการคิดของแต่ละบุคคลผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงของปัจเจกในการหล่อหลอมตัวเองให้เป็นมุสลิม ดังนั้นในงานศึกษาชิ้นนี้จะเน้นว่าเยาวชนต่างใช้ความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองในการตอบสนอง/ต่อรองต่อยุทธศาสตร์เหล่านั้นอย่างไร ความเป็นศาสนิกแบบอิสลามที่เกิดขึ้นเสนอให้เห็นถึงการปะทะประสานระหว่างคำสอนของคณะและความเป็นชาติพันธุ์อย่างไร ในบริบทที่วาทกรรมและนโยบายปฏิบัติของรัฐไทยพยายามเบียดขับให้เด็กเหล่านั้นเป็นชายขอบ

มานุษยวิทยาการเปลี่ยนศาสนา

การทบทวนแนวคิดและงานศึกษาอธิบายให้เข้าใจต่อปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนศาสนาที่เกิดขึ้นในระดับปัจเจกบุคคล ระดับสังคม/กลุ่ม และระดับโครงสร้าง แนวคิดและงานศึกษาทางมานุษยวิทยาสามารถปรับใช้และวิเคราะห์การเปลี่ยนศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่ตอนบนภาคเหนือของไทย และเพื่อที่ว่าพวกเขามียุทธศาสตร์ และการตีความต่อความเชื่อเดิมและความเชื่อใหม่อย่างไร โดยเฉพาะกระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล รวมถึงอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มศาสนาต่าง ๆ ที่พยายามเข้ามาเปลี่ยนความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ การทบทวนแนวคิดต้องการนำเสนอแนวการอธิบายและการตีความผ่านแนวคิดหลังสมัยใหม่เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนศาสนาในเรื่องของ “ตัวตน” ของผู้ที่เปลี่ยนศาสนาเชื่อมโยงกับประเด็นอัตลักษณ์ อุดมการณ์ความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนศาสนาได้รับความสนใจจากสายมานุษยวิทยาได้รับความสนใจมานานแล้ว หนังสือเรื่อง *Anthropology of Religious Conversion* ของ Andrew Buckser and Stephen D. Glazier (2003) มุ่งสนใจประเด็นการมีอิทธิพลต่อกันระหว่างศาสนาและอัตลักษณ์ การเปลี่ยนศาสนาที่มีนัยความหมายหลายมิติเกี่ยวข้องกัน เช่น การเคลื่อนย้ายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐชาติและเศรษฐกิจโลก รูปแบบใหม่ของการเมืองทางอัตลักษณ์ ทั้งภายในและระหว่างรัฐ รวมถึงความสำคัญของศาสนาที่เพิ่มขึ้นต่อการใช้ชีวิตระดับปัจเจกบุคคล

แต่ถึงอย่างนั้น การเปลี่ยนศาสนายังสะท้อนถึงการรื้อสร้างใหม่ต่อมโนทัศน์
ภาวะโลกียวิสัย (secularity) และโลกสมัยใหม่

การเปลี่ยนศาสนาในทางมานุษยวิทยาจึงมอง *การเปลี่ยนศาสนาในฐานะ*
“การเปลี่ยนผ่าน” นักมานุษยวิทยา Diane Austin-Brooks (2003) ให้คำนิยาม
การเปลี่ยนศาสนาว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่าน (a form of passage) โดยเฉพาะ
“การเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรม” (cultural passage) เพื่อนิยามตัวตนใหม่
Austin-Brooks เน้นมองการเปลี่ยนผ่านมากกว่าพิจารณาการผสมกลมกลืน
(syncretism) หรือการแตกหักทางวัฒนธรรม (cultural breach) การเปลี่ยนศาสนา
คือการเปลี่ยนผ่านประเภทหนึ่งที่ปัจเจกกำลังต่อรองกับตำแหน่งแห่งที่ในโลก เป็น
กระบวนการสร้างความยึดโยงอย่างต่อเนื่องในแบบแผนปฏิบัติการทางสังคมและ
ความเชื่อศรัทธา

วิธีการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนศาสนาผ่านมุมมองทางด้านมานุษยวิทยา
สามารถมองปรากฏการณ์ในระดับของปัจเจกบุคคลที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับกลุ่มหรือ
ชุมชน และโครงสร้าง ด้วยกับการวิเคราะห์ผ่านบริบทเชิงซ้อน การเปลี่ยนศาสนา
ยังผสานมุมมองเชิงพลวัตทางประวัติศาสตร์ ดังที่ Robert Hefner (1993) และ Peter
van der Veer (1996) ต่างเห็นตรงกันว่า บทบาทของพลวัตทางประวัติศาสตร์
ที่มีต่อการเปลี่ยนศาสนานั้นเพื่อเป็นการฉวยใช้ (และการช่วงชิง) ต่อการขยายตัว
ของอำนาจอาณานิคมตะวันตก และการเน้นบริบทในประเด็นของโลกสมัยใหม่

นอกเหนือจากมโนทัศน์ทางมานุษยวิทยาเรื่องการเปลี่ยนศาสนาแล้ว
ในงานชิ้นนี้ ผู้วิจัยต้องการเชื่อมโยงแนวคิดเรื่อง การสยบยอมของอัตบุคคล
ในการเปลี่ยนศาสนาเข้ากับมโนทัศน์ดังกล่าวด้วย เนื่องจากวิธีคิดแบบหลังสมัยใหม่
มองเรื่องของ “ประสบการณ์ทางศาสนา” กับ “อัตบุคคล” ในกรอบของ
“ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” Michel Foucault มองประสบการณ์ทางศาสนากับ
ความสัมพันธ์เชิงอำนาจผ่าน “วาทกรรม” เมื่ออัตบุคคลเปลี่ยนตนเองให้เป็น
ผู้กระทำการที่ดี ซึ่งเชื่อฟังและปฏิบัติตามของวาทกรรมนั้น อัตบุคคลมองว่าตนเอง
เป็นผู้กระทำการ เป็นองค์ประธาน และไม่ใช่เป็นผู้ถูกกระทำโดยวาทกรรมนั้น
เช่น งานของ Robert J. Priest (2003) เรื่อง ‘I Discovered My Sin’ ศึกษา

การเปลี่ยนศาสนาของชาวอะกัวรูน่า (Aguaruna) ในประเทศเปรู ได้ตั้งคำถามต่อแนวคิดเรื่อง “บาป” ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร และเหตุใดจึงมีบทบาทสำคัญต่อการรับเอาความคิดความเชื่อของศาสนาคริสต์ในสังคม Priest เห็นว่า บาปแสดงออกผ่านเรื่องเล่าของการเปลี่ยนศาสนา โดยเฉพาะเมื่อพูดหรือนึกถึง “อะปาจุย” (Apajui) ในฐานะพระเจ้าสูงสุดที่ชาวบ้านนับถือ และส่งผลต่อสำนึกของตัวเองภายในว่าเป็นคนบาป ปรากฏการณ์นี้ทำให้ Priest หาคำตอบว่า ที่จริงแล้วความรู้สึกบาปเพิ่งเกิดขึ้นมาเมื่อมีการเปลี่ยนศาสนาของชาวอะกัวรูน่า ไม่มีใครรู้ว่าบาป เป็นคำที่มีการใช้มาก่อนหน้าในของสังคมแห่งนี้ในระดับชีวิตประจำวัน มีความหมายเป็นไปได้อย่างไร และนำเอาคำนี้ไปใช้ในบริบทที่ต่างออกไป ซึ่งไม่ได้ตรงกับแนวคิดเรื่องบาปตามศาสนาคริสต์ในตะวันตก จึงทำให้คำว่า “บาป” กลายเป็นวาทกรรมเชิงศีลธรรม (moral discourse) ที่ศาสนาหนึ่งนำมาครอบให้กับสังคมหนึ่ง (Priest, 2003: 95-97) ดังนั้น คำว่า บาป ในการเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ของชาวบ้านจึงผ่านการตีความและให้ความหมายที่ต่างออกไป ชาวบ้านหยิบยืมและผสมผสานคำว่า บาป จนกลายเป็นคำที่นิยามกันคนละชุด

การปรับเปลี่ยนวิธีคิดและความเชื่อที่เคยใช้ให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ผ่านการผสมผสานและการหยิบยืมวิธีคิดและความเชื่อในศาสนาคริสต์เพื่อจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ในงานของสรินยา กิจประยูร (2541) ศึกษากระบวนการจัดเรียงและเชื่อมโยงความหมาย (rearticulation) ภายในจักรวาลวิทยาของชาวอำชาคริสต์หลังจากเปลี่ยนศาสนา และวิเคราะห์คำบอกเล่าและการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวันของปัจเจก การตีความหมายในการกระทำในพิธีกรรมรูปแบบต่าง ๆ เช่น การนิยามพระเจ้าที่แตกต่างกันและอำนาจที่แบ่งแยกกันของ “พระเป็นเจ้า” และ “ผีบรรพบุรุษ” เพื่อช่วยให้ชาวอำชาสามารถปลดปล่อยตนเองออกจากข้อจำกัดของ “กฎของอำชา” ของตนเองได้ งานของสรินยาแสดงให้เห็นถึง ยุทธวิธีทางอัตลักษณ์ (identical tactics) ของกลุ่มชาติพันธุ์ในระดับปัจเจกเพื่อต่อรองกับกระบวนการหลังการเปลี่ยนศาสนา (สรินยา กิจประยูร อ้างแล้ว: 172-173) ในขณะที่ขวัญชีวันเห็นว่า การเปลี่ยนศาสนาและพิธีกรรมเป็นเรื่องของการต่อรองทางความหมายและเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง ขึ้นอยู่กับบริบทความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ในกรณีของการเปลี่ยนศาสนา

จึงเป็นเรื่องของการสร้างตัวตนใหม่เพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทั้งที่เป็นอำนาจเหนือธรรมชาติ และทางสังคมเพื่อยกระดับสถานภาพทางสังคม ให้ดีขึ้นกว่าเดิมและเพื่อเสริมอำนาจในการกำหนดและควบคุมวิถีชีวิตของตนเอง ได้ดีขึ้น (ขวัญชีวัน บัวแดง, 2546)

กระบวนการกลายเป็นมุสลิม

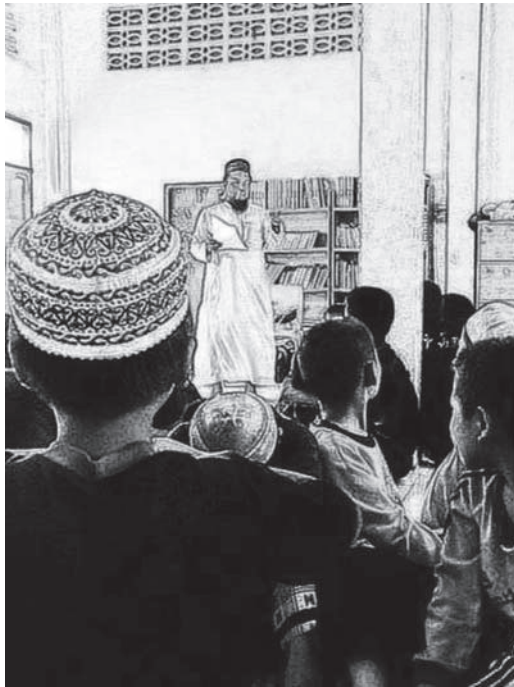
หลังจากค่ายฤดูร้อนในช่วงเดือนเมษายนเสร็จสิ้น เด็กเดินทางกลับมาจาก ครอบครัวและมาเริ่มเรียนในภาคการศึกษาใหม่ ดาอีย์เรียกนักเรียนในศูนย์ฯ มาเพื่ออบรมเกี่ยวกับวินัยของหอพักและตารางการปฏิบัติศาสนกิจในแต่ละวัน เด็กทุกคนจะหยิบเอาหนังสือ “คู่มือมุสลิมใหม่” เอาเข้ามาอ่านในเวลาว่าง หนังสือเล่มนี้บอกรายละเอียดทุกด้านเกี่ยวกับมุสลิมที่ควรรู้และพึงปฏิบัติ ทั้งหลักการ ปฏิบัติและความเชื่อศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจของนักเรียนในหอพักอยู่ในการดูแลของดาอีย์และรุ่นพี่มุสลิม (มั่งและอาซ่า) คอยดูแลและเป็นหูเป็นตาให้ครู

วันหนึ่ง อาฟา เด็กชายอาซ่าอายุ 15 ปี ซึ่งเพิ่งเข้ามาเรียนและพักอยู่ใน ศูนย์อิสลามฯ ได้ประมาณ 2 เดือน ถูกเรียกให้ไปพบดาอีย์พร้อมเพื่อนอาซ่า อีก 3 คนในกลุ่มเดียวกัน ครูสอนให้พวกเขาเล่าว่าอะละมีะห์ ชะฮาดะห์ (คำปฏิญาณ เพื่อเข้ารับอิสลาม) หลังจากพวกเขาเล่าเสร็จ ครูบอกกับเขาว่า “พวกเธอเป็นมุสลิมแล้วนะ” อาฟาเกิดสงสัยขึ้นมากว่า ทำไมการเป็นมุสลิมถึงง่ายและใช้เวลาเพียงสั้นๆ ถึงแม้อาฟาและเพื่อนคนอื่น ๆ มาอยู่ใหม่ต้องปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัดอยู่แล้ว แต่วันนี้เหมือนกับว่ากระบวนการเข้ารับอิสลามเสร็จสิ้นเพียงเขากล่าวคำปฏิญาณ วันนี้เขาจึงกลายเป็นมุสลิม และได้เปลี่ยนศาสนาจากคริสต์เป็นอิสลามเรียบร้อยแล้ว หรือที่เรียกว่า “มูอัลลัฟ”

คำว่า มูอัลลัฟ³ จึงเข้าใจโดยทั่วกันในสังคมมุสลิมว่าหมายถึง มุสลิมใหม่ งานศึกษาชิ้นนี้ เด็กชายมุสลิมคือ มูอัลลัฟ เด็กทุกคนได้รับชื่อใหม่ ชื่ออาหารับความหมายไพเราะตามหลักการอิสลาม เช่นเดียวกับชื่อของอับดุลรอซิด เด็กหนุ่มชาวม้งอายุ 15 ปี ซึ่งถูกตั้งขึ้นใหม่ เด็กมุสลิมชาวเขา (เรียกตามคนทั่วไป) จึงต้องยอมรับเชื่อฟังต่อหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติที่เคร่งครัดตามกิจกรรมทางศาสนา

ของศูนย์ฯ เพื่อให้บรรลุปาปประสงค์เพื่อสร้างเด็กชาวมุสลิมเหล่านี้ให้เป็นมุสลิมที่ “สมบูรณ์แบบ” มากขึ้น

อ่าฟาและอับดุลรอซิดเป็นเพื่อนสนิทกัน และต่างมีเบื้องหลังคล้ายคลึงกัน ครอบครัวของอ่าฟาและอับดุลรอซิดนับถือศาสนาคริสต์ บ้านของอ่าฟาอยู่ในเขตตัวเมืองเชียงราย ส่วนบ้านของอับดุลรอซิดอยู่อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย กรณีของอับดุลรอซิดน่าสนใจเพราะพ่อเป็นบาทหลวงศาสนาคริสต์ของหมู่บ้าน แต่ด้วยกับเงื่อนไขของทุนการศึกษาและสถานะภาพทางสังคม กลุ่มชาติพันธุ์ในเขตอำเภอรอบนอกของจังหวัดเชียงรายต่างยินดีส่งลูกเข้ามาเรียน พวกเขามุ่งหวังให้ลูกได้รับการศึกษาและอนาคตที่ดีมากกว่าเรื่องของกระบวนการเปลี่ยนศาสนาในศูนย์อิสลาม

ภาพที่ 2: ดาอีย์กำลังสอนความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนาอิสลามให้แก่เด็ก

มโนทัศน์เรื่อง “ความเป็นศาสนิก” สำคัญต่อความเข้าใจการเปลี่ยนศาสนา ระดับปัจเจก ศาสนิกสามารถรู้สึก นิยามตนเอง และแสดงออกถึงความเป็นศาสนิกของเขา เช่น ความรู้สึกภักดี ความศรัทธา ความดีความงามในมิติจิตวิญญาณ ความเป็นศาสนิกจึงต้องมองผ่านมิติ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ วิธีคิด (thinking) การกระทำ (doing) และความรู้สึก (feeling) การเปลี่ยนศาสนาของกลุ่มเยาวชนมุสลิมชาติพันธุ์ แสดงออกในมิติต่าง ๆ แสดงออกจนกลายเป็นวิธีคิดทางศาสนาให้กับเด็ก และการปลูกฝังความคิด/ความเชื่อทางศาสนาเข้ามา (indoctrination) จนกระทั่งความคิดเหล่านั้นแสดงออกมาผ่านการกระทำ และความรู้สึกของเด็ก

การแสดงออกทางวิธีคิดด้านความเป็นศาสนิก/ความเป็นมุสลิมเห็นได้ชัดเมื่อเยาวชนอยู่ในบริบทพื้นที่ต่างออกไป ยกตัวอย่างในช่วงปิดเทอม อ่าฟาต้องกลับบ้านไปช่วยพ่อแม่ทำงานก่อสร้างในหมู่บ้านของเขา สิ่งแรกที่เขาคงบอกกับพ่อแม่คือ เรื่องอาหารการกิน เพราะอาหารหลายอย่าง เขาไม่สามารถกินได้ เขาบอกแม่ของเขาเสมอว่าอะไรที่เขากินได้และกินไม่ได้ แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้สร้างความลำบากใจให้ครอบครัว เพราะพ่อแม่ของอ่าฟาเข้าใจว่า อ่าฟาเป็นมุสลิมย่อมมีข้อปฏิบัติและจำเป็นต้องยึดถืออย่างเคร่งครัด

การปฏิบัติศาสนกิจของนักเรียนมุสลิมในศูนย์อิสลามเคร่งครัดมากขึ้นในช่วงเดือนถือศีลอด หรือ เดือนรอมฎอน ดาอีย์เน้นให้นักเรียนปฏิบัติภารกิจถือศีลอดอย่างสม่ำเสมอและศาสนกิจที่เข้มข้นขึ้น ความประพฤติต่าง ๆ ถูกประเมินผ่านการส่งเอกสาร “การตรวจสอบตนเอง” ซึ่งดาอีย์ทำออกมาให้เด็กทุกคนสำรวจตนเองว่าเป็น *มุสลิมที่ดี* ตามหลักการศาสนาแล้วหรือยัง การปฏิบัติตามข้อบัญญัติทางศาสนาและกฎของโรงเรียนจึงแสดงถึงความเป็นศาสนิกที่ดีในสายตาของพระเจ้าและดาอีย์ และเพื่อเยาวชนมุสลิมชาติพันธุ์เหล่านี้เชื่อฟังอย่างมีวินัย

มุมมองผ่าน “ความรู้สึก” แสดงออกผ่านความนึกคิดต่อศาสนา กรณีของอับดุลรอฮิด เขาได้พูดคุยกับน้องชายและพี่สาวของเขา เพราะปัญหาภายในครอบครัว เขาบอกกับพี่น้องว่า “เราควรจะขอดุอา (ขอพร) จากอัลลอฮ์ให้มาก ๆ เพื่อพระองค์จะได้ช่วยเหลือเรา” ความเป็นศาสนิกด้านความรู้สึกแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนเมื่อเขาเริ่มมีการสนทนากับพระเจ้าอยู่ภายในจิตใจ (inner dialog)

ความเครียด ความกังวลใจต่าง ๆ ของเขาจึงพยายามหาทางออกโดยมอบหมายต่ออัลลอฮ์

กระบวนการหล่อหลอมความเป็นมุสลิมและมุมมองต่อความเป็นศาสนิกในด้านวิถีคิด การกระทำ และความรู้สึกจากกรณีของอ่าฟาและอับดุลรอซิดแสดงถึงความเป็นศาสนิกที่ตีแผ่หรือจมลงไปในประสบการณ์ทางศาสนา จนนำไปสู่การสร้างความเป็นอัตบุคคลเกี่ยวกับความเชื่อศรัทธาต่อพระเจ้า และยึดถือการปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของพระองค์อย่างเคร่งครัดจนนำไปสู่การสร้าง ความภักดี หรือ “การผูกมัดที่มีต่ออัลลอฮ์”

การสร้างความเป็นมุสลิมในแบบเรียนสำหรับเด็กมุสลิมถือเป็นส่วนหนึ่งในการหล่อหลอมความเป็นมุสลิมให้กับเยาวชน เพราะเยาวชนมุสลิมต่างถูกปลูกฝังเรื่องหลักศาสนา และหน้าที่ของเยาวชนมุสลิมอันพึงปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้ผลิตขึ้นมาเพื่อเตือนใจให้เยาวชนห่างไกลจากอบายมุขและเข้าหาคำสอนทางศาสนา รวมถึงการยึดมั่นศรัทธาต่อพระเจ้า จึงสามารถมองได้ว่า แบบเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการปลูกฝัง*ความคิดเรื่องพระเจ้า* และนำไปสู่การสร้างความคิดให้อัตบุคคลเชิงศีลธรรม เพราะว่าประสบการณ์ทางด้านพิธีกรรมศาสนาถือเป็นการยอมรับการมีอยู่ของพระเจ้าในศาสนทัศน์ของเยาวชน ดังนั้น เงื่อนไขสำคัญต่อการหล่อหลอมความเป็นศาสนิก/ความเป็นมุสลิมจึงเกิดขึ้นบนฐานของช่วงวัย ช่วงวัยเยาวชนยังเปิดรับความคิดหลายอย่างและซึมซับความคิดใหม่ ๆ การไตร่ตรองภายในตัวเองในฐานะผู้กระทำการทางวัฒนธรรม

อ่าฟาบอกว่า เขาตั้งใจฟังในสิ่งที่รุ่นพี่นำเอามาเล่าให้ฟังมาก เพราะเขารับรู้ได้ว่าเรื่องราวจากรุ่นพี่แบ่งปันให้พวกเขาฟังนั้นเกิดขึ้นจริง ๆ และสามารถเข้าใจความคิดเหล่านั้น เขาคิดว่าเพราะรุ่นพี่ต่างเป็นชาวเขาเหมือนพวกเขา ปัญหาและอุปสรรคย่อมเกิดขึ้นไม่เหมือนกับมุสลิมคนอื่น ๆ การรับฟังถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของรุ่นพี่จึงทำให้เขาเชื่อมั่นว่า ต่อไปในวันข้างหน้า เขาสามารถมีอนาคตที่ดีและยึดมั่นในอิสลามอย่างเคร่งครัด อ่าฟาเคยบอกว่า ตอนแรกเขาเข้ามาอยู่ศูนย์อิสลามเขาต่อต้านทุกอย่างที่ดาอีย์พูด แต่พอหลังจากเขารับอิสลามอย่างจริงจัง เวลาผ่านไปเพียงไม่ถึงปี เขาฝันว่า เขาอยากเป็นอิหม่าม (ผู้นำอิสลามในชุมชนและมีความรู้

ในหลักการอิสลาม) เขาอยากได้ทุนเรียนหนังสือที่ภาคใต้เหมือนกับรุ่นพี่คนอื่น ๆ โดยเฉพาะรุ่นพี่อำเภอเขาเพราะพูดภาษาเดียวกันและมีเบื้องหลังชีวิตคล้ายคลึงกันมากที่สุด

อย่างไรก็ตาม มีการปรับมโนทัศน์กระบวนการหล่อหลอมความเป็นมุสลิมบางประการ โดยหันมามอง “ประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล” มากขึ้น (Austin-Broos อ้างแล้ว: 3) “ปฏิบัติการทางศาสนา” ถูกสร้างผ่านความรู้เฉพาะเจาะจงและแบบแผนศาสนกิจ ซึ่งเน้นอธิบายในระดับ “ความเป็นปัจเจกบุคคล” ดังนั้นเรื่องราวความคิดทางศาสนาภายในใจของอำเภอและอับดุลรอฮิดจึงเป็นเหมือนร่องรอยมุมมองความคิดของเยาวชนต่อการรับเอาความคิดทางศาสนาชุดใหม่เข้ามาในตัวเอง

การจัดการร่างกาย ความคิด ความรู้สึก

ประเด็นเรื่อง การเปลี่ยนผ่าน และ “ตัวตน” สามารถพิจารณาผ่านการจัดการต่อร่างกายและตัวตนของเด็กต่อความเชื่อใหม่ แสดงให้เห็นการตีความและการปรับความคิดที่มีต่อความเชื่อและหลักการศาสนาของเยาวชนเหล่านี้ โดยเฉพาะผ่านทางอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์และศาสนาในตัวเอง การเปลี่ยนแปลงภายนอกถือเป็นสิ่งแรกที่พวกเขา “ตั้งคำถาม” ทั้งภายในตนเอง เพราะพวกเขาต้องมีคำตอบสำหรับคำถามอีกมากมายจากเพื่อน ครอบครัว และผู้รอบตัว การเปลี่ยนแปลงภายนอกเกี่ยวกับร่างกายจึงส่งผลอย่างมากต่อวิถีคิดของพวกเขาและสะท้อนถึงการตีความและการแสดงออกของตัวตนในมิติที่หลากหลาย

อาดั้มเล่าว่า เด็กผู้ชายทุกคนที่เข้ารับอิสลามแล้ว ครูจะพาพวกเขาไปตัดสุนัต (การขลิบปลายอวัยวะเพศชาย) นักเรียนหลายคนในศูนย์อิสลามยังไม่สามารถยอมรับการไปตัดสุนัตได้ ถึงแม้ว่าครูจะบอกว่า เขาสามารถรอจนกว่าจะพร้อม แต่เหตุการณ์เหล่านี้ก็กลับใช้เวลาไม่นานมากนัก เพราะบรรดาเพื่อนในศูนย์ที่ตัดสุนัตไปแล้วจะเข้ามาพูดทั้งในเชิงเหยียดหยามว่าไม่กล้าพอ และทั้งให้กำลังใจ โดยบอกเหตุผลทั้งในแง่ของความหมายทางศาสนาและเหตุผลทางวิทยาศาสตร์แบบสมัยใหม่ตามที่ดาอีย์เคยบอกนักเรียนอยู่หลายครั้ง “มุสลิมทุกคนต้องตัด”

โดยอูบับกร หนุ่มมั่งในศูนย์ฯ ให้เหตุผลการตัดสินใจว่า “อาจารย์ให้ไปตัด” และอีกทั้งเหตุผลที่ดาอีย์บอกคือ “การตัดสินใจเป็นแบบอย่างของท่านนบี ถ้าหากตัดแล้วไม่ติดเอดส์ ตัดแล้วสะอาด เจ็บนิดเดียวเดียวหาย” เขายังเสริมว่า “ตอนนี้ที่ศูนย์ฯ ยังมีเด็กโตที่ยังไม่ยอมไปตัด อย่างอาฟานี่เขาตัดแล้ว”

การตัดสินใจกลายเป็นหัวข้อสำหรับการนำเอามาล้อเลียนของเพื่อนต่างศาสนาที่เรียนหนังสือสามัญในโรงเรียนเดียวกัน อูบับกรบอกด้วยสีหน้าที่ไม่ชอบใจว่า “เพื่อน ๆ ที่โรงเรียนยังชอบล้อด้วยว่า เด็กอิสลามต้องโดนตัด ผู้หญิงอาฮาที่โรงเรียนชอบล้อว่า เป็นอิสลามโดนตัดแน่นอน” ขณะเดียวกันอาดัมเป็นคนหนึ่งที่ต่อเจอเหตุการณ์การล้อเลียนจากเพื่อน ๆ ในโรงเรียน เขาเสริมว่า เพื่อนที่โรงเรียนชอบมาแซวเขาว่า “มาอยู่กับอิสลามจะโดนตัดทั้ง เดี่ยวจะไม่มีลูก” หรือแม้กระทั่งเวลาที่พวกเขากลับบ้าน คนในชุมชนมักเข้ามาถามบ่อย ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ คนมักจะถามว่า “เป็นอย่างไรบ้าง ไปอยู่ที่นั่น โดนตัดหรือยัง?” นอกจากการถูกล้อเลียนเรื่องการตัดสินใจแล้ว สำหรับผู้ชายแล้ว นักเรียนผู้หญิงในศูนย์อิสลามต่างเจอปัญหาและคำถามเช่นเดียวกันคือเรื่องการคลุมผม ผู้หญิงถูกกำหนดให้ต้องปกปิดร่างกายโดยสิ่งสำคัญอย่างแรกคือการใส่ผ้าคลุมผมเมื่อต้องออกมาข้างนอกพื้นที่ส่วนตัว ไม่ว่าในศูนย์ ในโรงเรียน หรือชุมชนข้างนอก ฉะนั้นนักเรียนผู้หญิงจึงโดนตั้งคำถามเพราะการคลุมผมถือเป็นอัตลักษณ์ทางศาสนาที่ชัดเจนที่สุดและยังตกเป็นเป้าความสนใจของผู้คน

ฟาติมะห์ หรือ หมีอะ แยต้อ สาวอาฮาที่เคยอยู่ในศูนย์อิสลามเมื่อตอนที่เธอเรียนมัธยมต้น ก่อนที่เธอจะไปเรียนต่อมัธยมปลายที่มหาวิทยาลัยและเรียนระดับปริญญาตรีสายวิทยาศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เธอเล่าให้ฟังถึงสมัยตอนที่เธอเข้ารับอิสลามใหม่ ๆ ตอนนั้นเธอไม่เข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงของการคลุมผม เพราะเธอมักโดนตั้งคำถามมากมายในช่วงเวลานั้น ตั้งแต่ในกลุ่มเพื่อนของเธอ ครูที่โรงเรียนสามัญ รวมไปถึงคนในชุมชนที่พบเห็นการเปลี่ยนแปลงภายนอกของเธอนับตั้งแต่เธอเปลี่ยนมาเข้ารับอิสลาม ตอนนั้นเธอจึงคลุมผมไปโดยพยายามไม่คิดมากเรื่องภาพลักษณ์ การจับจ้อง และคำถาม แต่เธอได้กำลังใจ

จากรุ่นพี่มุสลิมชาวอำเภอที่ต่างประสบเจอกับเหตุการณ์ดังกล่าว จนตอนนี้ทุกคนสามารถใช้ชีวิตแบบวิถีอิสลามอย่างปกติสุข

ภาพที่ 3: พี่เลี้ยงหญิงมุสลิมอำเภอกำลังสอนเด็กผู้หญิงแต่งกายให้ถูกต้องตามศาสนาอิสลาม

ถึงแม้ว่าเธอพยายามทำความเข้าใจความหมายการคลุมผมตามศาสนา กำหนด ทั้งจากการฟังคำสอนที่ดาอีย์อธิบาย รวมถึงการอ่านหนังสือเพิ่มเติมด้วยตนเอง แต่การคลุมผ้าของเธอเมื่ออยู่ในโรงเรียนตอนนั้นต่างไปจากการคลุมผ้าของเธอตอนเรียนมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก เธอบอกว่า ตอนที่เธอคลุมผมเมื่อตอนยังเรียนมัธยม เพื่อนอำเภอของเธอที่โรงเรียนสามัญสร้างความแปลกแยกแก่ตัวเธอ และมองว่าเธอเป็น*ตัวประหลาด* อีกทั้งยังหาว่าเธอ*ไม่เป็นอำเภอแล้ว* ตอนนั้นเธอรู้สึกว่าการคลุมผมเพื่อบ่งบอกว่าเธอเป็นมุสลิมไม่ได้บ่งบอกให้ตัวเอง

รู้ถึงความเป็นอาช้ำของเธอแม้แต่น้อย จนกระทั่งเมื่อเธอย้ายไปเรียนหนังสือที่ภาคใต้ การคลุมผมในสังคมวัฒนธรรมของมุสลิมจึงช่วยให้เธอไม่ต้องตั้งคำถามกับการจัดการร่างกายของเธอเองอีกต่อไป เพราะการแสดงความอาช้ำของเธอบอกกลายเป็นความแปลกแยกเสียด้วยซ้ำ การแสดงออกถึงความเป็นมุสลิมจึงเป็นสิ่งที่ฟาติมะห์สามารถหยิบเลือกเอามาแสดงออกผ่านทางร่างกายเพื่อปกป้องความเป็นมุสลิมเช่นเดียวกับคนอื่นๆ

เหตุการณ์ในโรงเรียนสามัญและชุมชนของฟาติมะห์เกี่ยวกับคำถามและความหมายต่อการจัดการร่างกายของนักเรียนหญิง ความหมายของร่างกายที่เยาวชนแสดงออกมามีความกังวลจึงทำให้การคลุมผมเป็นมากกว่าการปกปิดร่างกายและมากกว่าการคลุมความประเพณีและจิตใจในฐานะมุสลิม แต่การคลุมผ้าเป็นเสมือนการกดทับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ความเป็นมั่งและอาช้ำของตนเอง การแต่งกายแบบอิสลามทำให้ทุกคนเป็นแบบเดียวกันหมด จนไม่สามารถแยกความแตกต่างทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของแต่ละคนได้

การจัดการร่างกายในการไว้เคราจึงยังไม่เกิดคำถามและปัญหากับความคิดของนักเรียนมากนัก เพราะหากพิจารณาเรื่องการตัดสินใจของนักเรียนชายและการคลุมผมของนักเรียนหญิง เป็นปัญหาอย่างมากกับการถูกล้อเลียนในโรงเรียนที่ยังเกิดขึ้นเรื่อยมา อีกทั้งในเรื่องแบบแผนปฏิบัติทางศาสนาอิสลามยังถูกรับรู้จนกลายเป็นเรื่องล้อเลียนในโรงเรียนด้วยเช่นกัน เช่น การไม่กินหมู จนทำให้อะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับหมูกลายเป็นเป้าในการล้อเลียนเด็กมุสลิมในโรงเรียนได้

ดังนั้น เสื้อผ้าและการจัดการร่างกายในแบบอิสลามถูกสร้างภาพยัดติดเกี่ยวกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น หลายครั้งที่นักเรียนมุสลิม “โดนตั้งคำถาม” จากครูในโรงเรียนเพราะหลายครั้งที่ครูในโรงเรียนมักมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อศาสนาอิสลาม ครั้งหนึ่งอาตัมเห็นเพื่อนในศูนย์อิสลามคนหนึ่งเดินร้องไห้กลับมาจากโรงเรียน เขาบอกอาตัมว่า ครูที่โรงเรียนบอกเขาน้ำห้องเรียนว่า “อิสลามฆ่าคน” เหตุการณ์ต่างๆ เหล่านี้นำไปสู่ความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์มากมาย เด็กหลายคนยังคงโดนแกล้ง เด็กผู้หญิงมักโดนดึงผ้าคลุมผมอยู่บ่อยๆ ดังนั้น

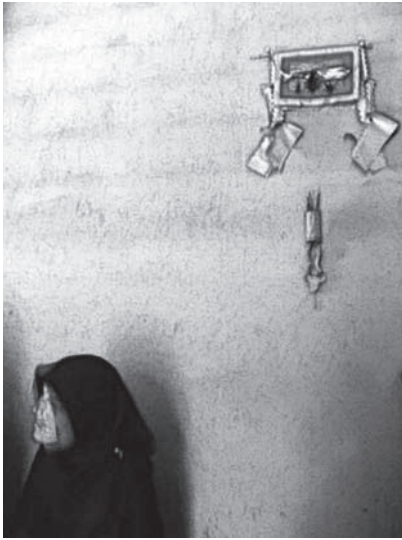
จึงทำให้ความหมายในการจัดการร่างกายของนักเรียนมุสลิมชาติพันธุ์จำเป็นต้องถูกตั้งคำถามจนนำไปสู่ความแปลกแยกทางวัฒนธรรม

บ้าน/โรงเรียน/ศูนย์อิสลาม และการตรวจสอบความกักตึง

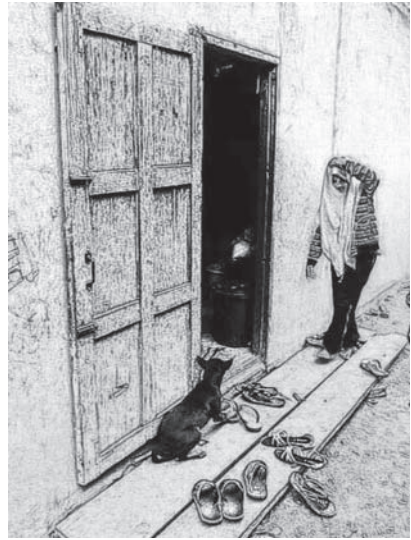
อาดัม หนุ่มมั่งมุสลิม จากเชียงรายระบายความรู้สึกออกเมื่อเขานึกถึงครอบครัวของตนเอง เขาเพิ่งได้มีโอกาสมาเรียนมัธยมต้นในโรงเรียน ถึงแม้ว่าเขา มีอายุที่มากกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกันในชั้นเรียน แต่เขาดีใจที่เขายังได้มีโอกาสเรียน หนังสือ อาดัมเข้ารับอิสลามได้ 5 ปีแล้วนับตั้งแต่เขาเข้ามาอยู่กับศูนย์ฯ ที่นี้ นอกจากนั้นเขายังพาน้องชายคนเล็กมาเรียนและอยู่ด้วยกัน ดาอีย์บอกกับเขาว่า ครูยินดีให้นักเรียนพาพี่น้องมาอยู่ด้วยกันในศูนย์ฯ ด้วยกัน เพราะว่าความเป็น พี่น้องกันช่วยดูแลกันได้ อาดัมย้ายเข้ามาเรียนที่ศูนย์อิสลามพร้อมกับน้องชาย ในขณะที่ความสัมพันธ์กับครอบครัวของตนเองนำมาอธิบายผ่านความคิด ทางศาสนา การเปลี่ยนศาสนาของเขาจึงทำให้เขารู้สึกแตกต่างไปจากครอบครัว ของตนเอง เมื่ออาดัมมาอยู่กับศูนย์อิสลามซึ่งเปรียบเสมือนครอบครัวใหม่ การนิยามความสัมพันธ์ของเขากับสิ่งรอบตัวจึงเปลี่ยนไป อาดัมรำพึงรำพัน ในเย็นวันหนึ่งขณะเขานั่งคุยเรื่องครอบครัว

“พ่อแม่ของผมหลงทางไปไกล กลับมายาก ผมได้แต่หวัง และ ขออูอาเยอะๆ เพื่อขอให้พ่อแม่พี่น้องของผมได้เข้ารับอิสลาม แต่ ตอนนี้พวกเขาเป็นคริสต์กันหมด ผมพูดเท่าไร พวกเขาก็ไม่ยอมฟัง”

“พ่อแม่ตัวเองเคยติดยา ตอนแรกผมไม่อยากมา อยากอยู่กับพ่อแม่ พออยู่ๆ ไปเห็นว่าครูดูแลเราเหมือนพ่อแม่ ตอนนี้ น้องชายมาอยู่ที่ศูนย์นี้ด้วยกัน คอยช่วยเหลือดูแลกันได้ ความฝัน ของผมคืออยากเรียนจบสูงๆ เรียนต่อและแต่งงาน ครูบอกว่าหา ทุนให้เรียน ผมเองใฝ่ฝันอยากไปเรียนอยู่ภาคใต้ เพราะจะได้รู้ ศาสนาแน่นกว่านี้”

ภาพที่ 4: หญิงสาวมุสลิมมั่งเมื่อกลับมา
เยี่ยมบ้านที่มีเครื่องบูชาบรรพบุรุษ
ตามประเพณีอยู่ด้านบน

ภาพที่ 5: การเยี่ยมบ้านเด็กเพื่อสร้าง
ความสัมพันธ์ในชุมชนและสังเกตการณ์
ความเป็นมุสลิมของเด็ก

“ผมมาอยู่ที่นี่ไม่อยากกลับบ้าน เพราะบ้านอยู่ติดกับโบสถ์
พ่อแม่ชอบพากันไปโบสถ์ ตอนหลังๆ ไม่เข้าแล้ว ละหมาดที่บ้าน
บางทีเพื่อน ๆ ชอบมาล้อเลียน ลุงของผมเข้ามาถามว่า ทำไม
ทำอย่างนั้น ทำไมเขาถึงไม่ยอมไปโบสถ์”

นอกจากความสัมพันธ์กับครอบครัวแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน
ของนักเรียนมุสลิมเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน อะบูบักร์หนุ่มมั่งบอกว่า “ตั้งแต่
เขาเปลี่ยนเป็นอิสลาม เพื่อน ๆ ชอบเข้ามาถาม แต่ส่วนใหญ่เขาจะถามเรื่อง
การเรียนการสอนที่โรงเรียนมากกว่า และอยู่ที่ศูนย์เป็นอย่างไรบ้าง? สบายดีมั๊ย?”
เขาตอบว่า “ทุกอย่างสบายดี แต่ต้องละหมาด” อยากรู้ตาม หลายครั้ง
ที่อะบูบักร์มักถูกเพื่อนมั่งล้อเลียนด้วยเช่นกัน

“ตอนอยู่ที่โรงเรียนผมจะเจอกับเพื่อน ๆ เด็กมั่งด้วยกัน
หลายคนนับถือคริสต์และบางคนนับถือผี พวกเขามาล้อเลียนว่า
อิสลามไม่ได้กินเนื้อหมู ผมเสียใจมากเพราะเขาพูดเหมือนเราไม่มี
ความรู้สึก”

มุมมองต่อตนเองในความสัมพันธ์กับบุคคลที่อยู่โดยรอบ แสดงการเชื่อมต่อ
ระหว่างวัฒนธรรมกับตัวตนและการเปลี่ยนสภาพทางความคิดทางศาสนาที่เกิดขึ้น
ในตัวของเขา ความรู้สึกที่เกิดขึ้นของอาดัม อะบูบักร และอาฟ่าแสดงให้เห็นว่า
การตอบสนองต่อเนื้อหาของศาสนาได้หล่อหลอมพวกเขาผ่านกระบวนการคิด
ที่มีต่อตนเองและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว พวกเขาผูกโยงเรื่องราวและประสบการณ์
ส่วนตัวของตนเองเข้ากับความเชื่อศรัทธาทางศาสนา การเปลี่ยนศาสนาของ
เยาวชนชาติพันธุ์จึงสัมพันธ์กับประสบการณ์ส่วนบุคคลและกระบวนการทางสังคม

ยกตัวอย่าง วิธีการสอดแทรกความคิดทางศาสนาของดาอีย์หลายครั้ง
ที่นักเรียนไม่เห็นด้วยและแสดงท่าทีปฏิเสธ ถึงพวกเขาไม่ได้แสดงออกมาอย่าง
ชัดเจน แต่นักเรียนไม่พอใจกับคำสั่งของดาอีย์กลับนั่งเงียบและเปลี่ยนวิธีการสื่อสาร
กับผู้คนในศูนย์ บางคนปลื้มตัวเองออกมาหรือแสดงสีหน้าไม่พึงพอใจเพื่อให้
ดาอีย์รู้ เช่น กรณีของพี่สาวอับดุลรอซิด เพื่อนในศูนย์และดาอีย์ต่างรู้ว่าการปฏิบัติ
ของเธอไม่ได้เป็นไปตามสิ่งที่ศูนย์กำหนดเอาไว้ในเรื่องเกี่ยวกับหลักการทางศาสนา
เพื่อนของเธอเล่าเกี่ยวกับความคิดเห็นของเธอว่า “อิสลามไม่สน จะเอาแค่เรียน
เท่านั้นแหละ” ในขณะที่อับดุลรอซิดออกมาพูดถึงพี่สาวของตนเองอย่างไม่พอใจ
เช่นกันว่า

“พี่สาวเขาทำตัวไม่ดี ถึงแม้พี่สาวจะอยู่ที่อิสลาม แต่ยังทำตัว
ไม่ดี ผมบอกหลายครั้งว่าไม่ให้กินหมู แต่ยังกิน เวลากลับบ้าน
ไปโบสถ์ ไปสวดเหมือนพ่อแม่”

จากเหตุการณ์ข้างต้นแสดงถึง มุมมองต่อตนเองของสองพี่น้องมั่งเกิดขึ้น
จากการยึดถือความคิดความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน พี่สาวยังคงเชื่อในศาสนา

คริสต์ทั้งที่ตนเองต้องเข้ามาอยู่ในศูนย์อิสลามเพื่อเรียนหนังสือและดูแลน้องๆ แทนพ่อแม่ ขณะเดียวกัน อับดุลรอซิดียัดมันในศาสนาอิสลามเป็นอย่างมาก จนกระทั่งเขาไม่พอใจกับความประพฤติของพี่สาว การยึดถือมั่นในความเป็นศาสนิกของตนเองกลับกลายเป็นเรื่องของการตัดสินใจ ตัดสินใจ ถึงแม้พี่น้องสองคนนี้ต่างมีความเป็นศาสนิกที่ดีในศาสนาที่ตนเองยึดถือ แต่ทว่ามุมมองต่อตนเองที่มีต่อศาสนาเหล่านั้นกลับสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนถึงความรู้สึกที่มีต่อกัน

ครั้งหนึ่ง พ่อแม่อะบูบักรถามเขาเมื่อตอนกลับไปเยี่ยมบ้านว่า “ทำไมไม่กินหมู?” เขาตอบว่า “ตอนนี้ผมเป็นอิสลามแล้ว กินหมูไม่ได้ ครูห้าม” แต่แม้อย่างนั้น อะบูบักรยังคงกินอาหารร่วมกับพ่อแม่ของตนเองเพราะเขาไม่มีทางเลือกอื่น อาหารที่เขากินร่วมกับครอบครัว เขารู้ว่าไม่ถูกตามหลักศาสนาอิสลาม เพราะอาจจะมีเนื้อหมูหรือส่วนผสมที่มาจากหมูปนเปื้อน แต่เขาพยายามบอกรายละเอียดเรื่องหลักการอิสลามเกี่ยวกับเรื่องการกินให้แม่ฟังเพื่อเขาจะได้ไม่รู้สึกลำบากใจที่ต้องกินอาหารด้วยกัน

“ครอบครัวของผมเป็นคริสต์ แต่ผมไม่ไปโบสถ์” อะบูบักรพยายามอธิบายเรื่องศาสนาเกี่ยวกับพ่อแม่ของเขาให้ฟัง อีกทั้งอะบูบักรยังบอกอีกว่า “ครอบครัวของเขาเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์ เวลาที่ชาวบ้านเข้ามาทำกิจกรรมศาสนาที่บ้าน เขาจะออกจากบ้านและไม่อยู่ที่บ้านในช่วงนั้น เพราะไม่อยากสร้างความลำบากใจให้แก่ครอบครัว ขณะเดียวกันเขาพยายามรักษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเอาไว้ให้มากที่สุด เวลาอะบูบักรกลับบ้านเขาเข้าไปช่วยครอบครัวทำไร่ อย่างไรก็ตาม อะบูบักรบอกว่า เวลากลับบ้านเขาชอบถกเถียงกับพ่อเรื่องศาสนาอยู่เสมอ พ่อของเขานับถือศาสนาคริสต์ แต่ถึงแม้ว่าเขาจะเคร่งครัดในศาสนาเพียงใด แต่เรื่องการกินอยู่กับครอบครัว เขายังใช้ชีวิตเหมือนกับคนอื่นในบ้าน เวลาอยู่บ้านกินอย่างที่พ่อแม่ทำให้กิน ถ้าไม่ทำอย่างนั้นจะไม่มีอะไรกิน”

กรณีของอะบูบักร์แตกต่างไปจากกรณีของนักเรียนคนอื่น ๆ ในศูนย์อิสลาม เพราะเขามีความเป็นศาสนิกมากกว่าเด็กหลายคน เด็กเล็ก ๆ ชั้นประถมเมื่อตอนที่เขากลับบ้าน “เขาเหมือนเดิม ทำเหมือนกับที่บ้าน ไม่ได้เป็นแบบอิสลาม” เด็กคนหนึ่งในศูนย์บอกอย่างตรงไปตรงมาเพราะอยู่ที่บ้านไม่มีใครมาบังคับหรือควบคุมว่าเขาต้องทำอะไร ดาอีย์เองยังเห็นว่าพวกเขายังเด็กอยู่จึงไม่ได้เคร่งครัดกับพวกเขามากนัก แต่ถ้าเป็นเด็กโต ดาอีย์จะเข้ามาดูแลเยอะกว่า เช่น การสอบถามนักเรียนอย่างละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่ทำในช่วงกลับบ้าน และการซักถามเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจตอนกลับไปอยู่บ้าน เป็นต้น

ครอบครัวของนัจวานับถือศาสนาดั้งเดิม ที่บ้านของเธอยังมีศาลให้บรรพบุรุษถึงแม้ว่าพ่อแม่ของนัจวารู้ว่าลูกสาวเปลี่ยนมานับถืออิสลามแล้ว แต่เวลาประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการให้บรรพบุรุษตามศาสนาเดิม พ่อแม่ของนัจวาไม่ได้ห้ามหรือถามเรื่องนี้เพราะเขายังมองว่าเธอยังเด็กอยู่ นอกจากนี้พ่อแม่ของนัจวายังปล่อยให้ลูกทำตามความเชื่อเดิมของมั่งเพราะคิดว่า “มั่งมีจุดศูนย์กลางความเชื่อที่เรียกว่า การเคารพบูชาตายาย ไม่ถือว่าเป็นศาสนา หรือจะเรียกว่าไม่มีศาสนาได้ เพราะถือว่าเป็นการเคารพพ่อแม่ และเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของคนมั่ง”

ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ เพศ อาชีพหรือฐานะของพ่อแม่ และศาสนาเดิมของครอบครัว มีผลโดยตรงต่อทัศนคติของแต่ละครอบครัว และความลุ่มลึกของเยาวชนต่อกระบวนการสร้างความเป็นศาสนิกที่เกิดขึ้นภายในกระบวนการกลายเป็นมุสลิมของพวกเขา มุมมองต่อตนเองแต่ละด้าน ทั้งความหมายของร่างกาย ความสัมพันธ์ และภายในจิตใจ ดังนั้น การตอบสนองต่อคำสอนทางศาสนาของเยาวชนมุสลิมชาติพันธุ์จึงแตกต่างออกไปตามช่วงวัยและการรับรู้ตนเองเกี่ยวกับคำสอนทางศาสนา ในแง่หนึ่ง เด็กหลายคนที่ยังเรียนหนังสือในระดับมัธยมเวลาพวกเขากลับบ้าน เขายังคิดและปฏิบัติตามพ่อแม่อย่างยึดหยุ่น เช่น อาหารการกินที่ยังไม่ได้เคร่งครัดมากนัก หรือร่วมพิธีกรรมบางอย่างร่วมกับคนในครอบครัว

สลับเปลี่ยน “พระเจ้า”

การจัดกิจกรรมของกลุ่มมุสลิมจากภาคใต้ที่เข้ามาเยี่ยมมุสลิมชาติพันธุ์ในหมู่บ้าน ทุกคนต่างชื่นชมกับการร้องอนาซิดของกลุ่มเด็กมั่งและอ่าซ่า เพราะทำให้พวกเขาารู้สึกประทับใจกับการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ (เด็กชาวเขา) มุสลิมที่สามารถร้องเพลงอนาซิด (เพลงสรรเสริญอัลลอฮ์และท่านศาสดา) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันเป็นที่นิยมของชาวมลายูมุสลิม เนื้อเพลงเป็นทั้งภาษามลายู ภาษาอาหรับ และภาษาไทย แต่ผู้เขียนมองว่า การร้องเพลงอนาซิดของเด็กเหล่านี้เกิดจากการหิบบ่น *เอาอัตลักษณ์ที่เป็นอื่น* ให้ ขณะเดียวกันมุสลิมจากภาคใต้ต่างชื่นชมกับความสามารถของเยาวชนที่สามารถสลับรับเอาวัฒนธรรมมุสลิมในการขับร้องอนาซิดแบบเดียวกับเด็กมุสลิมในภาคใต้ได้

การร้องอนาซิดเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมที่ถูกฝึกให้เด็กซึมซับกับวิถีคิดของอิสลามเกี่ยวกับความศรัทธาในอัลลอฮ์และท่านศาสดา แต่ขณะเดียวกัน เด็กเหล่านี้รู้ว่าการฝึกฝนให้ร้องเพลงอนาซิดนั้น เป็นเพียง “การแสดง” จาก *เด็กชาวเขา* มุสลิมเท่านั้น เพราะทุกครั้งที่มีมุสลิมจากภาคกลาง ภาคใต้ และจากที่อื่น ๆ เข้ามาเยี่ยมเยียนศูนย์อิสลาม พวกเขาต้องมาแสดงความสามารถและร้องเพลงอนาซิดเพื่อสร้าง *ความพึงพอใจหรือ romanticize* กับการรับชมความเป็นมุสลิมบนร่างกายของเด็ก “ชาวเขา”

เด็กหลายคนต้องจำเพลงภาษาอาหรับและมลายูทั้งที่ตนเองไม่เข้าใจความหมายในเนื้อร้อง นอกจากนำเอามาเทียบเคียงกับคำร้องในภาคภาษาไทย นักเรียนผู้หญิงหลายคนแสดงความเหนื่อยเมื่อต้องออกมายืนร้องเพลงอนาซิดต่อหน้านักท่องเที่ยวมุสลิมที่แวะเข้ามาเยี่ยมเยียนพวกเขาสำหรับการท่องเที่ยวภาคเหนือ บางครั้งในเดือนหนึ่งพวกเขาต้องไปร้องอนาซิดหลายครั้ง ดาอีย์บอกกับพวกเขาว่า เงินบริจาคและการรับรู้เกี่ยวกับเด็กชาวเขามุสลิมเหล่านี้ช่วยทำให้นักเรียนได้รับทุนการศึกษา

ประเด็นหนึ่งที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอเพื่อเข้าใจการตีความใหม่ของมุสลิมชาติพันธุ์คือ การสลับเปลี่ยน “พระเจ้า” ในบทเพลงชาติพันธุ์อ่าซ่า ครั้งหนึ่ง

กลุ่มมุสลิมจากภาคใต้เข้ามาเยี่ยมมุสลิมชาติพันธุ์ในหมู่บ้านเพื่อจัดกิจกรรม มุสลิมจากภาคใต้ขอให้กลุ่มนักเรียนหญิงมุสลิมอาข่าร้องเพลงประจำเผ่าบ้าง พวกเขาตอบว่า “ร้องเพลงนี้ได้ยังไง มันเป็นเพลงเกี่ยวกับพระเจ้า พระเยซูคริสต์” เมื่อมุสลิมจากภาคใต้ได้ฟังเช่นนั้นต่างตกใจกับความผิดพลาดที่เกิดขึ้น ทว่านักเรียนหญิงที่ร้องเพลงให้เหตุผลว่า พวกเขาเปลี่ยนความหมายของ “พระเจ้า” เป็นคนละความหมาย เพราะพระเจ้าที่ตนเองร้อง พวกเขาหมายถึงอัลลอฮ์ พระเจ้าในศาสนาอิสลาม ไม่ใช่พระเจ้าในศาสนาคริสต์เหมือนเพลงเดิมที่พวกเขาเคยร้องตอนเป็นเด็ก แต่อย่างนั้น พวกเขาถูกตั้งคำถามต่อมุมมองเรื่องพระเจ้าขึ้นมาอีกครั้ง หลายคนแอบพูดถึงว่าพวกเขายังไม่ได้ศรัทธาในอิสลามอย่างแท้จริง ในมุมมองของกลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรมของชาติพันธุ์มีความหมายในเรื่องความคิด ความเชื่อทางศาสนา และศาสนามีบทบาทอย่างสำคัญในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การเปลี่ยนศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นศาสนาคริสต์ในอดีตเกิดกระบวนการผสมผสานความเชื่อทางศาสนาอยู่ในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เดิมอยู่แล้ว เมื่อการเปลี่ยนศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์เกิดขึ้นอีกครั้ง ความคิดทางศาสนาและชาติพันธุ์จึงอยู่ในสภาวะของความอิหลักอิเหลือ

การสยบยอมของอัตบุคคล (?)

กระบวนการหล่อหลอมความเป็นมุสลิมของอาฟาและอับลูรอซิดดำเนินสั่งสมจากแบบแผนปฏิบัติที่เคร่งครัดและการซึมซับกับคำสอนอิสลามที่ศรัทธามั่น เขาสองคนพูดคุยถึงสภาพปัญหาของตนเองเกี่ยวกับครอบครัวและอนาคตของตนเองในวันข้างหน้า ถึงแม้ทั้งสองคนพึงพอใจต่อการเข้ารับอิสลามและบอกว่าตัวเองเป็นมุสลิมตาม แต่เขาทั้งสองยังคงเจอคำถามอีกมากมายที่เกิดขึ้นในมิติต่างๆ ทั้งความสัมพันธ์ ความรู้สึกนึกคิด

Foucault มองประเด็นเรื่องการสยบยอมของอัตบุคคลในฐานะ “องค์ประธานเชิงศีลธรรม” (ethical subject) หมายถึงกระบวนการที่คนสร้างตนเองให้เป็นองค์ประธานเชิงศีลธรรมในการกระทำของตนเอง (Foucault, 1985: 26-27) ในหนังสือเรื่อง *The Historical of Sexuality vol. 2: The Use of Pleasure* (1985) หรือ “ประวัติศาสตร์แห่งเพศวิถี” Foucault มองการสยบยอมของอัตบุคคลแสดงผ่านมุมมอง 4 ลักษณะ คือ (1) บุคคลเป็นคนนิยามเกี่ยวกับเนื้อหาเชิงศีลธรรมทางคำสอน (the determination of the ethnical substance) (2) วิธี/รูปแบบ/วิธีการนำเอาตัวเองเข้าไปเป็นอัตบุคคลหรือสยบยอมต่อพันธะทางศีลธรรม (the mode of subjection) (3) รูปแบบการลงรายละเอียดในความหมายเชิงศีลธรรมต่อการจัดการกับตัวเอง (the forms of elaboration, of ethic work) (4) เป้าหมายของสิ่งที่ปัจเจกบุคคลต้องการจะเป็น (the telos of the ethnical subject) (Foucault, 1985: 26-27) จนเกิดเป็นสิ่งที่เรียกว่า “กระบวนการสยบยอมของอัตบุคคล” (subjectification) ซึ่งหมายถึงกระบวนการสร้างหรือนิยามบุคคลขึ้นมา โดยผูกโยงไว้กับประเด็นหนึ่งจนกระทั่งตกอยู่ภายใต้การกำหนดและควบคุมของความหมายนั้น กระบวนการเช่นนี้เป็นการสร้างวาทกรรมชนิดหนึ่ง หรือการสร้างอัตบุคคลขึ้นมาจนทำให้คนคิดว่าอัตบุคคลเช่นนั้นเป็นเรื่องสำคัญ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552: 112-113)

กระบวนการสยบยอมของอัตบุคคลช่วยอธิบายกระบวนการที่เด็กแต่ละคนคิดและยอมรับความเชื่อทางศาสนาที่ไม่เหมือนกัน และความเป็นศาสนิกยังเน้นย้ำในเรื่องระเบียบวินัยต่อร่างกาย (bodily discipline) เช่น การท่องจำคำสอนและความเชื่อทางศาสนาเหมือนๆ กัน ความเป็นศาสนิกในกระบวนการสยบยอมของอัตบุคคลนั้นชี้ให้เห็นว่าเด็กแต่ละคนเป็นอัตบุคคลที่ต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับการสะท้อนคิดต่อตนเองของเด็กซึ่งปรากฏในลักษณะที่หลากหลาย ทั้งในลักษณะต่อต้าน โอบรับ หรือแบ่งรับแบ่งสู้กับการรับเอาความเชื่อและการปฏิบัติของอิสลามที่ไม่เท่ากัน

กรณีของอาปาและอับดุลรอซิดแสดงให้เห็นว่าอัตบุคคลเป็นผู้เลือกเองว่าจะทำตัวเองให้สอดคล้องกับวาทกรรม ทั้งในฐานะเป็นคนนิยมเกี่ยวกับเนื้อหาเชิงศีลธรรมทางคำสอน การบอกตนเองในฐานะมุอันลัฟจึงทำให้ตัวเองเปิดรับความคิดทางศาสนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป และหล่อหลอมความเป็นมุสลิมเข้ามาในตัวเอง ตลอดจนวิธีการนำเอาตัวเองเข้าไปเป็นอัตบุคคลหรือสยบยอมต่อพันธะทางศีลธรรม ภายหลังจากเปลี่ยนศาสนา การยึดมั่นในการปฏิบัติศาสนิกที่เคร่งครัด และสร้างความภักดีต่อพระเจ้า จนกระทั่งพวกเขาสามารถจัดการกับตัวเองลงในรูปแบบรายละเอียดความหมาย ในท้ายที่สุด ศีลธรรม/หลักธรรมศาสนามีความสำคัญกับเป้าหมายต่อสิ่งที่ปัจเจกบุคคลต้องการจะเป็นเพื่อการดำรงตนเป็นศาสนิกที่ดี และตนเองหวังได้รับความโปรดปรานจากพระเจ้า

ระดับของการสยบยอมในการเปลี่ยนศาสนาของเด็กที่ไม่เท่ากันอธิบายได้ว่า เด็กไม่ได้เป็นผู้ถูกกระทำแต่ฝ่ายเดียว แต่พวกเขาสามารถเลือกได้ว่าตนเองคิดและตัดสินใจได้ว่าจะหลอมรวมตัวเอง และเลือกยึดถือความเชื่อเดิมของตนเอง แม้ว่าอยู่ท่ามกลางการหลอมรวมของความเชื่อในศาสนาใหม่ก็ตาม กระบวนการหล่อหลอมความเป็นมุสลิมหรือความเป็นศาสนิกเกิดขึ้นผ่านปฏิบัติการทางศาสนาและยุทธวิธีต่าง ๆ ของดาอีย์ เพื่อปลูกฝังความคิดความเชื่อทางศาสนาต่าง ๆ ปฏิบัติการทางศาสนาเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อการสร้างความภักดีต่อพระเจ้าที่เกิดขึ้นภายในจิตใจและความคิดของเยาวชน ซึ่งแสดงผ่านมิติในด้านต่าง ๆ เช่น ความศักดิ์สิทธิ์ ตัวตน ความสัมพันธ์ และการจัดตำแหน่งแห่งที่ สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมความเป็นมุสลิมของเยาวชนมุสลิมชาติพันธุ์ จนทำให้อัตบุคคลพยายามสร้างความเป็นศาสนิกที่ดีภายในกระบวนการกลายเป็นมุสลิม

กระบวนการใส่ความคิดทางศาสนาให้กับอัตบุคคลเกิดขึ้นไม่ได้หากยุทธศาสตร์สำคัญของการเปลี่ยนศาสนาไม่หิบบนำเอา ระเบียบวินัยทางศาสนาเพื่อสร้างการจัดการควบคุมภายในและภายนอกตัวเองของเยาวชนเหล่านั้น วินัยทางศาสนาดำเนินไปทั้งการปิดกั้นด้วยอาศัยเครื่องมือของการสำรวจตัวสอบพฤติกรรม และการสร้างสถาบันของระเบียบเหล่านั้นผ่านการเคลื่อนย้ายบริบทแวดล้อมทางศาสนา เพื่อให้ทำงานของอำนาจเชิงจุลชีวะในรูปแบบของ

ศาสนาปลูกฝังเข้าไปในตัวตนของปัจเจกบุคคลได้ กระบวนการหล่อหลอมความเป็นมุสลิมที่ได้นำไปสู่การทำให้ตัวตนทางจิตวิญญาณของเยาวชนเหล่านี้สร้างความภักดีต่อพระเจ้า หรือ การภัก้อัต

อย่างไรก็ตาม เด็กในฐานะผู้กระทำการสามารถคิดและเลือกสยบยอมกระบวนการสยบยอมอัตบุคคลในการเปลี่ยนศาสนาของเด็กแสดงถึงความเข้มข้นต่อการสยบยอมที่ไม่เท่ากัน แสดงให้เห็นว่าเด็กเป็นผู้กระทำการ ทั้งการนิยามความหมายใหม่ การตอบสนองต่อเนื้อหาทางศาสนา จนทำให้ทัศนคติต่อความคิดทางศาสนาเหล่านี้ ในฐานะของอัตบุคคลกลับเลือกที่ให้ตนเองสอดคล้องกับวาทกรรมเชิงศีลธรรม และในฐานะของผู้ปฏิบัติการทางวัฒนธรรม พวกเขาสามารถเลือกรับและต่อต้านกับความคิดชุดใหม่ผ่านการแสดงออกทางความคิดทางศาสนาในลักษณะที่แตกต่างหลากหลายทั้งในเชิงโครงสร้างและอุดมการณ์

ความหมายใหม่ต่อความเป็นมุสลิม-ชาติพันธุ์

การให้ความหมายใหม่ของเยาวชนมุสลิมชาติพันธุ์ ทั้งต่อความเป็นมุสลิมและความเป็นชาติพันธุ์ผ่านเงื่อนไขจำกัดต่าง ๆ นำไปสู่การนิยามอำนาจในการต่อรองกับชุดความหมายเดิมที่มีอยู่ การเปลี่ยนศาสนาคือการเชื่อมความเป็นสากล การแสดงออกถึงความเป็นศาสนิก และการเลื่อนสถานะภาพ สิ่งเหล่านี้จึงนำไปสู่การเปิดมุมมองเรื่องของ “อำนาจ” โดย Foucault มองว่า อำนาจเป็นอิสระ และขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะของสังคมใดสังคมหนึ่ง อีกทั้งอำนาจไม่ได้ผูกขาดที่ศูนย์กลางแห่งเดียว หากแต่กระจายหมุนเวียนอยู่ทั่วไป

ความอิหลักอิเหลื่อในอัตลักษณ์มุสลิมชาติพันธุ์ยังสะท้อนผ่านการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเยาวชนชาติพันธุ์ ถึงแม้ดูเหมือนอำนาจผ่านการนิยามความหมายยังไม่สามารถส่งผลต่อการเปลี่ยนในระดับโครงสร้างที่ชัดเจน แต่ในระดับของตัวตน อำนาจในการต่อรองและการให้ความหมายใหม่ของเยาวชนชาติพันธุ์เป็นเสมือนการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นลูกผสม (hybrid cultural identifications) โดยเกิดจากการเปลี่ยนผ่านอย่างรวดเร็วของปฏิบัติการและแบบแผน

ทางวัฒนธรรมระหว่างความเป็นชาติพันธุ์และศาสนา โดยอัตลักษณ์เหล่านี้ถูกเลือกหยิบนำมาเพื่อลดความอิทธิพลเหลือทางอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้น

ชียาด หนู่มลีซุ อายุ 24 ปี ได้รับทุนเรียนที่มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา จนกระทั่งเขาสำเร็จการศึกษาและกลับมาช่วยงานของดาอีย์ที่เชียงราย บ้านเกิดของเขา ชียาดไปอยู่ภาคใต้มาตั้งแต่ยังเป็นเด็กอายุประมาณ 13 ปี ตอนนั้นเขาไปอยู่กับครอบครัวมุสลิมเชื้อสายมลายูที่รับอุปถัมภ์การเรียนให้เขา เวลาผ่านไป 10 ปี ชียาดกลับมาอยู่ที่เชียงรายด้วยความรู้สึกที่ว่า ตนเองไม่มีพื้นที่ของความชาติพันธุ์รู้สึกคงเหลืออยู่อีกเลย เขาบอกว่าหลังจากช่วยงานครูที่ศูนย์ฯ เสร็จ เขาจะไปหางานทำที่ภาคใต้ เพราะที่นั่นเป็นเหมือนพื้นที่ที่เขาสามารถหาตำแหน่งแห่งที่ให้ตัวเองได้ กรณีดังกล่าวแสดงถึงความแปลกแยกที่เกิดขึ้นเมื่อการหล่อหลอมความเป็นมุสลิมและวัฒนธรรมมลายูทำให้วัยรุ่นหลายคนไม่สามารถปรับตัวเข้ากับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเองแต่เดิม

กระบวนการหล่อหลอมความเป็นมุสลิมในกรณีของชียาดเกิดขึ้นพร้อมกับรับเอาวัฒนธรรมมลายู เข้ามา ชียาดในปัจจุบันแทบไม่เหลือเค้าเดิมในฐานะความเป็นชาติพันธุ์อีกเลย ทั้งการแต่งกาย ภาษา และวัฒนธรรม ชียาดกลายเป็นมุสลิมมลายูมากกว่าเป็นมุสลิมลีซุ จึงทำให้ชียาดไม่มีพื้นที่ของตัวเองในชุมชนอีกต่อไป เช่นเดียวกับกรณีของฟาติมะห์ สาวอำเภอมุสลิมที่เรียนหนังสือในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เธอคบหาสมาคมส่วนใหญ่กับกลุ่มผู้หญิงมุสลิมในภาคใต้ ซึ่งในปัจจุบันวัยรุ่นมุสลิมในมหาวิทยาลัยไม่ได้เคร่งครัดมากเพราะวัยรุ่นมุสลิมเหล่านี้กำลังปรับตัวให้เปลี่ยนในสภาวะสมัยใหม่ด้วยเช่นกัน ฟาติมะห์บอกว่า เธอคิดถึงดอย คิดถึงพ่อแม่ของตัวเอง เพราะนานมาแล้วไม่ได้กลับบ้าน

นอกจากนี้ การร้องเพลงอนาซีดในฐานะการรับวัฒนธรรมแบบมุสลิมยังเป็นอีกกลไกหนึ่งของการผสมผสานวัฒนธรรมของมุสลิม ปรากฏการณ์เหล่านี้ปรากฏชัดในกรณีของเยาวชนชาติพันธุ์ที่ไปอยู่ในสังคมวัฒนธรรมของมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับฟาติมะห์ ถึงแม้การอยู่ในสังคมมุสลิมทำให้เธอลดความแปลกแยกเมื่อตนเองแสดงอัตลักษณ์

ทางศาสนา แต่ความเป็นชาติพันธุ์ในตัวเธอกลับถูกลดบทบาทและไม่มีพื้นที่ในการแสดงออก

การเมืองวัฒนธรรมผ่านกระบวนการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ จึงเกี่ยวข้องกับการให้ความหมาย การสลับตำแหน่งแห่งที่ การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ การต่อรองในเชิงความหมายหรือสัญญา และทุนทางวัฒนธรรม วาทกรรมเป็น การปะทะประสานเชิงอำนาจ โดยใช้เครื่องมือทางวัฒนธรรม เช่น การใช้ชาติพันธุ์ เพื่อปรับความสัมพันธ์ บางกรณีไม่อาจกระทำออกมาตรงๆ แต่ใช้วิธีการแบบอ้อมๆ จึงทำให้การเมืองวัฒนธรรมปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับว่าสิ่งใด มีประโยชน์ตรงไหน ซึ่งแนวคิดหลังสมัยใหม่ไม่เชื่อในสารัตถะนิยม การเมืองวัฒนธรรม จึงเน้นความเลื่อนไหลของอัตลักษณ์และพื้นที่ เมื่อคนรู้สึกด้อยอำนาจ พวกเขา จึงต้องสร้างพลังการต่อรองมากขึ้น

การแสดงออกทางศาสนาของเยาวชนมุสลิมเหล่านี้ถูกท้าทายเมื่อพวกเขา อยู่ในบริบทต่างออกไป เช่น การแสดงออกภายในศูนย์อิสลาม การแสดงออก ภายในโรงเรียนของชุมชน ภายในชุมชนชาติพันธุ์ และการแสดงออกในสังคมมุสลิม เช่น เวลาที่นักเรียนได้กลับไปเยี่ยมครอบครัวของตนเอง หลายคนศรัทธาต่อศาสนา อย่างเคร่งครัดต่างประสบความสำเร็จเมื่อต้องกลับไปอยู่บ้าน น้องดาอุด เด็กอาข่า อายุ 13 ปี พูดด้วยความอัดอั้นตันใจว่า “ตอนอยู่บ้าน พี่น้องทุกคน เป็นคริสต์หมด ผมเครียดมากเวลาทุกคนต้องกินอาหารด้วยกัน เพราะหลายอย่าง ผมกินไม่ได้” ประเด็นเรื่อง “อัตบุคคล” จึงควรถูกพิจารณาในประเด็นการเปลี่ยน ศาสนาให้มีความหมายกว้างขึ้น เพราะในฐานะอัตบุคคล เมื่อเยาวชนชาติพันธุ์ รับเอาความเชื่อทางศาสนาอิสลามเข้ามา ด้านหนึ่ง พวกเขาเชื่อฟังต่อคำสั่งต่างๆ ตามศาสนากำหนดอย่างมีจิตสำนึก แต่ในอีกด้าน พวกเขาประสบกับความแปลกแยก ภายในและภายนอกตนเอง โดยเฉพาะเมื่อต้องมาอยู่นอกอาณาบริเวณของ บริบทที่แตกต่างจากคนอื่น จนกระทั่งเกิดการตอบโต้และตั้งคำถามที่มีต่อความเชื่อ ของตนเอง

บทส่งท้าย: รอยทางสู่พระเจ้า ร่องรอยของความเป็นอื่น

ความเป็นมุสลิมก่อตัวขึ้นมาอย่างไร และเพราะเหตุใด ความเป็นมุสลิมที่ดูเหมือนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่กลับมีความแตกต่างไปตามบริบทของสังคมวัฒนธรรม นั้นเป็นเพราะความเป็นมุสลิมเป็นสิ่งที่นิยามขึ้นมาใหม่ตามความหมายของผู้คน (ทั้งมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม) ซึ่งต่างเข้าใจและเชื่อว่าความเป็นมุสลิมแปรเปลี่ยนตามชุดความหมายในสังคมที่เฉพาะเจาะจง ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องละเอียดอ่อนหากมองว่าความเป็นมุสลิมต่างเป็นสิ่งที่สร้างทางวัฒนธรรม เช่นเดียวกับความเป็นชาติพันธุ์ที่ไม่ได้หยุดนิ่งและตายตัวในความหมายตามสังคมวัฒนธรรมหนึ่งกำหนดเอาไว้ อย่างไรก็ตามความเป็นมุสลิมก็ยังมีจุดร่วมเหมือนกัน และแน่นอนว่าความเป็นมุสลิมย่อมมีระดับต่างออกไปของแต่ละคน ความเป็นมุสลิมจึงเป็นอัตวิสัยเช่นเดียวกับความเป็นชาติพันธุ์ ซึ่งทำให้มุสลิมและความเป็นชาติพันธุ์ที่แสดงออกผ่านอัตลักษณ์ต่างนิยามความหมายขึ้นมาใหม่แล้วทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ (หากมองในมุมมองวัฒนธรรมแบบ situationism) และบริบทเฉพาะเจาะจง การนิยามความหมายของความเป็นมุสลิมและความเป็นชาติพันธุ์ที่ถูกผลิตสร้างขึ้นใหม่ผ่านกระบวนการตีความและตอบสนองความคิดทางศาสนาของกลุ่มเยาวชนมุสลิมชาติพันธุ์ทำให้พวกเขาผนึกตัวเองเข้ามาในชุดความหมายหลายอย่างพร้อมๆ กัน เช่น มุมมองต่อความเป็นสากลทางศาสนาและอิทธิพลของอุดมการณ์รากฐานนิยม รวมถึงการนิยามความหมายใหม่เพื่อนำไปสู่การเลื่อนสถานะภาพที่ยังยึดโยงกับความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง

มุสลิมชาติพันธุ์พุดขึ้นมาครั้งหนึ่งในช่วงตอนปิดค่ายฤดูร้อนว่า เมื่อตัวเองเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามและเรียกตัวเองว่า “มุสลิม” การนิยามได้ส่งผลให้มุมมองของเธอเปลี่ยนแปลงไป ฮาสิมะห์เป็นหญิงสาวอาชาที่เปลี่ยนศาสนาหลังจากแต่งงานกับชายคนหนึ่งจากศูนย์อิสลาม เธอเรียนหนังสือจนจบระดับมหาวิทยาลัยก่อนที่เธอแต่งงาน เธอเสริมว่า การนับถือศาสนาอิสลามเปิดโลกทัศน์ของเธอให้กว้างมากขึ้น และรู้สึกว่าเป็นศาสนิกของเธอดูไกลเข้ากับโลกสมัยใหม่ ผ่านความเป็นสากลของอิสลามและศูนย์กลางศาสนาในทวีปตะวันออกกลาง จึงทำให้เธอรู้สึกพอใจกับการเปลี่ยนมารับนับถืออิสลามมาก

ภาพที่ 6: กิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์พี่น้องมุสลิม “ชาวเขา”

แนวคิดหลังสมัยใหม่อธิบายปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนศาสนา โดยเฉพาะเรื่อง “ตัวตน” ของผู้เปลี่ยนศาสนา เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ อุดมการณ์ความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ การเปลี่ยนศาสนาเน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างจิตสำนึกของปัจเจกบุคคลและข้อเรียกร้องเชิงโครงสร้างของชีวิตทางชุมชน ประเด็นดังกล่าวเชื่อมโยงกับประเด็นสำคัญอื่นๆ อีก ดังต่อไปนี้

มิติทางวัฒนธรรมของประสบการณ์ทางศาสนา (cultural dimensions of the religious experience) การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์สัมพันธ์อย่างยิ่งกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านของ “ตัวตน” และวัฒนธรรม การสร้างตัวตนใหม่เพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การตอบสนองเนื้อหาทางศาสนาแสดงถึงพื้นที่การปะทะ

ประสานระหว่างแนวคิดรากฐานนิยมอิสลามที่พยายามเข้ามาสลายความเชื่อเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ไม่สามารถทำได้เบ็ดเสร็จสมบูรณ์

พื้นที่ของการเปลี่ยนศาสนาในประสบการณ์เกี่ยวกับร่างกาย แสดงถึงการตีความและการปรับความคิดต่อความเชื่อและหลักการศาสนา มุมมองต่อตนเองที่มีต่อความหมายของร่างกาย ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และภายในจิตใจของตนเอง การแสดงออกทางศาสนาของเยาวชนมุสลิมถูกท้าทายในบริบทที่ต่างกันไปและพวกเขาสามารถเลือกปฏิบัติการผ่านทางร่างกายเพื่อบ่งบอกความเป็นมุสลิมเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ

ผลกระทบทางสังคมของการเปลี่ยนศาสนา (social implications of conversion) เกิดขึ้นจากอิทธิพลของแนวคิดรากฐานนิยมที่กดทับระบบความคิดและความเชื่อที่เป็นอื่นจึงนำไปสู่การลดทอนความเป็นชาติพันธุ์ แต่ในด้านหนึ่ง การเปลี่ยนศาสนาเอื้อต่อการเลื่อนสถานภาพของชาติพันธุ์และศาสนิก นอกจากนี้พวกเขายังต้องพยายามดันให้ตัวเองหลุดไปจากวาทกรรมหลักในสังคมที่ปิดป้ายพวกเขาเอาไว้จากวาทกรรมชาวเขา และวาทกรรมของรัฐเรื่องความมั่นคง จนทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมลูกผสม เพื่อลดความอิทธิพลเหลือทางอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้น

เมื่อเด็กชาติพันธุ์ใช้การเมืองทางวัฒนธรรมในการต่อต้าน แสดงให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องการสยบยอมของอัตบุคคลนั้น มิได้เบ็ดเสร็จเสมอไป แม้ว่าเด็กเปลี่ยนศาสนาและผ่านกระบวนการกลายเป็นมุสลิม แน่นนอนว่า แนวคิดนี้สามารถอธิบายการถูกประกอบสร้างขึ้นมาของปัจเจกได้ ทว่าการลุกขึ้นมาต่อต้านแบบเงียบ ๆ ของเด็กชาติพันธุ์แสดงถึงการเมืองวัฒนธรรมในฐานะเป็นพื้นที่ที่สามเพื่อต่อรอง ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงพื้นที่เล็กๆ ตาม ดังนั้น กระบวนการสยบยอมของอัตบุคคลจึงเป็นเหมือนการผลิตใหม่ทางวัฒนธรรมผ่านการเปลี่ยนศาสนา (อีกครั้ง) ของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือ re-conversion ส่งผลต่อการยอมรับความคิดเรื่องพระเจ้า กรณียของมุสลิมมั่งและอาชาที่ปรับสร้างอัตลักษณ์ใหม่บนฐานของทับซ้อนระหว่างอัตลักษณ์ศาสนากับชาติพันธุ์ของตนเอง ยังมีอีกหลายมิติเข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ การเคลื่อนย้ายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐชาติและเศรษฐกิจโลก

รูปแบบใหม่ของการเมืองทางอัตลักษณ์ ทั้งภายในและระหว่างรัฐ รวมถึงความสำคัญของศาสนาที่เพิ่มขึ้นในการใช้ชีวิตของปัจเจกบุคคล ประเด็นเหล่านี้สะท้อนความคิดของ Robertson เรื่องกระบวนการทำให้เป็นสัมพัทธ์ที่เกิดขึ้นหลายระดับในกระแสโลกสมัยใหม่และโลกาภิวัตน์

แม้ว่าความเป็นชาติพันธุ์ถูกใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในกระบวนการเปลี่ยนศาสนา ทว่าเงื่อนไขนี้กลับเอื้อเพื่อให้เด็กสามารถดำรงรักษาความเป็นชาติพันธุ์เพื่อให้ตนเองมีอิสระเชิงสัมพัทธ์ บางครั้งพวกเขายังสามารถหยิบเอาชุดชาติพันธุ์มาใส่หรือร้องเพลงพระเจ้าที่ปะปนระหว่างความหมายของศาสนาคริสต์และอิสลาม จึงเห็นว่าในความเป็นชาติพันธุ์ยังมีการเปิดช่องทางเพื่อแสดงว่าการครอบงำไม่ได้เบ็ดเสร็จสมบูรณ์ แต่กลับยังมีพื้นที่ให้พวกเขาแสดงออกความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองออกมาในบางสถานการณ์

ดังนั้น สถาบันต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาททั้งครอบครัว โรงเรียน และศาสนา สัมพันธ์ต่อกันทั้งในลักษณะของการเมืองวัฒนธรรมที่พยายามต่อรอง ด้านหนึ่งครอบครัวยังได้รับประโยชน์ด้านการศึกษาของลูกที่ดีขึ้น ส่วนศาสนาต่างพยายามแยกสลายความเป็นชาติพันธุ์ออกจากครอบครัว และโรงเรียนที่เป็นตัวแทนของอำนาจรัฐและอยู่ระหว่างกลางการเมืองวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน การเข้ามาอยู่ของศูนย์อิสลามทำให้เด็กหลายคนรู้สึกอึดอัดจึงต้องแอบแสดงความเป็นปัจเจกของตนเองที่ยังอยากต่อต้านเพื่อดำรงชาติพันธุ์ของตนเอง จึงทำให้เข้าใจถึงการครอบงำของศาสนาต่อชาติพันธุ์แบบไม่เบ็ดเสร็จสมบูรณ์และไม่ได้เพียงแค่ด้านสยบยอมเพียงอย่างเดียว แม้ว่า ศาสนากับรัฐพยายามใช้ความเป็นชาติพันธุ์เป็นเครื่องมือและเข้าไปผนวกกลืน แต่เด็กเหล่านี้ต่างพยายามหาความเป็นชาติพันธุ์ในความเป็นมุสลิมที่ไม่เหมือนตามที่ได้านิยาม และบอกตนเองว่าเป็นมุสลิมที่ดีเพียงแต่เป็นมุสลิมในคนละแบบ กรณีของอับดุลรอซิดและฟาติมะห์ที่มาจากครอบครัวเดียวกัน แต่เห็นถึงระดับของการสยบยอมของปัจเจกต่อความเป็นศาสนิกไม่เท่ากัน การสยบยอมจึงไม่เบ็ดเสร็จและอธิบายว่าคนไม่ใช่หุ่นเชิด ถึงแม้ว่าทั้งสองคนเป็นพี่น้องที่โตมาด้วยกันแต่พวกเขาต่างมีอิสระเชิงสัมพัทธ์ของปัจเจกบุคคล กระบวนการสยบยอมจึงให้ผลลัพธ์ไม่เท่ากัน

กระบวนการเปลี่ยนศาสนาของเด็กชาติพันธุ์ทำให้เห็น “ร่องรอย” ในกระบวนการสยบยอมของอัตบุคคลต่อความเป็นศาสนิกที่ไม่แนบสนิทและยังคงมีระดับของการหลอมรวมความเชื่อทางศาสนาที่ไม่เท่ากันด้วย หากพิจารณากระบวนการปรับตัวของเยาวชนในเชิงการเมืองวัฒนธรรม พบว่า แม้เยาวชนถูกพร่ำสอนให้ละทิ้งศาสนา ครอบครัวและวัฒนธรรมเดิมของตน พวกเขาได้พยายามต่อรองหาพื้นที่ให้แก่วัฒนธรรมเดิมของตน บางกรณีเลือกผสมผสานความหมายของพระเจ้าจากศาสนาดั้งเดิมของตนมารวมกับศาสนาใหม่ที่รับมาผ่านบทเพลง ความพยายามรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของเยาวชนเหล่านี้จึงเป็นการต่อรองทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ในกระบวนการเปลี่ยนศาสนา แสดงถึงการดิ้นรนสร้างวิธีการคุ้มกันตนเองจากการถูกเบียดขับให้ตกในพื้นที่ชายขอบด้วยการเลือกใช้อัตลักษณ์ที่หลากหลายของตนเองในฐานะผู้กระทำการ และสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาใหม่

เชิงอรรถท้ายบท

- 1 บทความชิ้นนี้ได้นำเสนอในงานประชุม 15th Annual SEAP Graduate Student Conference ของโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAP) ณ มหาวิทยาลัยคอร์เนล รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา วันที่ 1-3 มีนาคม 2556 ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์ต่อการปรับแก้บทความนี้ และขอบคุณ น้องแจ่ม ธิติ แจ่มขจรเกียรติ และพี่ Trais Pearson สำหรับข้อคิดเห็นที่ช่วยให้งานชิ้นนี้มีมุมมองที่ชัดเจนขึ้น
- 2 “การดะวะห์” หมายถึง การเผยแผ่ศาสนาอิสลาม การชักชวนสู่ความเป็นมุสลิมในสังคมมุสลิมมักมีความเข้าใจว่า กลุ่ม “ยามะอะดะบิลิค” ที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “กลุ่มดะวะห์”
- 3 เมื่อคนใดคนหนึ่งปฏิญาณตนเข้ารับอิสลาม คำว่า “มุอัลลัฟ” จึงใช้เรียกบุคคลที่เข้ารับนับถืออิสลาม มุอัลลัฟ คือผู้ที่อัลลอฮ์หรือพระเจ้าทรงเปิดหัวใจของพวกเขาให้ได้รับทางนำที่ถูกต้อง เมื่อบุคคลหนึ่งเข้ารับอิสลามจึงเปรียบเสมือนบุคคลนั้นเกิดใหม่ เพราะความผิดบาปทั้งหลายของเขา อัลลอฮ์ จะทรงให้อภัย ซึ่งต่างจากมุสลิมโดยกำเนิดเพราะความผิดบาปของพวกเขาเริ่มนับตั้งแต่เมื่อพวกเขาบรรลุนิติภาวะตามหลักการอิสลาม คือเมื่อผู้หนึ่งเริ่มมีประจำเดือนและผู้ชายเริ่มฝันเปียก

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ขวัญชีวัน บัวแดง. 2546. “การเปลี่ยนศาสนา: ความซับซ้อนของการแสดงตัวตนของ
คนกะเหรี่ยงทางภาคเหนือของประเทศไทย”. ใน *อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และ
ความเป็นชายขอบ*. ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บ.ก.), กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร.

ธีรยุทธ บุญมี. 2551. *มิเชล ฟูโกต์*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

เบลซีย์, แคเธอรีน (แปลโดย อภิญา เฟื่องฟูสกุล). 2549. *หลังโครงสร้างนิยมฉบับย่อ*.
กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

สรินยา กิจประยูร. 2541. *การรับคริสตศานากับการปรับตัวทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษา
ชุมชนอาข่า ในอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2552. *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์*. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาอังกฤษ

Austin-Broos, Diane. 2003. “The Anthropology of Conversion: An Introduction.”
In *The Anthropology of Religious Conversion*, Andrew Buckser and Stephen
D. Glazier (eds.), pp. 1-12. Maryland: Rowman & Littlefield.

Buckser, Andrew and Stephen D. Glazier (eds.). 2003. *The Anthropology of Religious
Conversion*. Maryland: Rowman & Littlefield.

Foucault, Michel. 1985. *The Use of Pleasure: History of Sexuality, Vol. 2*.
(trans. Robert Hurley) New York: Pantheon Books.

- Hefner, Robert. 1993. "Introduction: World Building and the Rationality of Conversion." In *Conversion to Christianity: Historical and Anthropological Perspectives on a Great Transformation*, R. Hefner (ed.), pp. 3-44. Berkley: University of California Press.
- Priest, Robert J. 2003. "'I Discovered My Sin!': Aguaruna Evangelical Conversion Narratives." In *The Anthropology of Religious Conversion*, Andrew Buckser and Stephen D. Glazier (eds.), pp. 95-108. Maryland: Rowman & Littlefield.
- Scott, James C. 1990. *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*. New Haven: Yale University Press.
- Van der Veer, Peter. 1996. "Introduction." In *Conversion to Modernities: The Globalization of Christianity*, P. Van der Veer (ed.), pp.1-21. London: Routledge.